

problemer med stofudvælgelse, perspektiv og forklaring, man skal være sig for. Det er ingen ringe erfaring at gøre.

Carsten Due-Nielsen

JOHN LOGUE: *Socialism and Abundance. Radical Socialism in the Welfare State. A Study of the Danish Socialist People's Party.* København, Akademisk Forlag, 1982. xxii, 353 s. 200 kr..

»Bogens uhåndterlige titel repræsenterer et forsøg på sandfærdig varedelation«, hedder det i forfatterens forord. Og sandt at sige, titlen afspejler både kompleksiteten i at operere på forskellige abstraktionsniveauer og de svært håndterlige metodologiske problemer i at drage vidtrækkende konklusioner om socialismens perspektiver i det moderne overflodssamfund på grundlag af konkrete meningsmålinger blandt Socialistisk Folkepartis vælgere og aktivister. Bogen betegnes som »et studium i den socialistiske tænkning og den socialistiske praksis' tilpasning til den materielle velstands vilkår« (s. xix). Og i det sidste kapitel præciserer forfatteren, at bogen har haft to formål. »Det første var at beskrive Socialistisk Folkepartis ideologi, organisation, strategi og sociale basis, samt at analysere, hvordan dette radikalsocialistiske parti har tilpasset sig velfærdsstatens vilkår, hvilke er ganske anderledes end dem, Marx og Lenin forestillede sig«. Og det andet var »at afprøve den relative holdbarhed af de hypoteser, som forsøger at forklare radikalsocialismens tiltrækningskraft« på SFs vælgere, medlemmer og aktivister som et tilfælde af afgørende almenyldig betydning (*crucial case*) – i hvert fald for avancerede industrisamfund (s. 293 f.). Om forfatteren ville betragte det som et direkte formål eller ej, så opnår bogen reelt et tredje mål nemlig at fortolke de grundlæggende træk i Danmarks socio-politiske historie siden den anden verdenskrig. Der er således i bogen tre forskellige emneområder, som bevæger sig på tre stigende abstraktionsplaner. Det første drejer sig om SF og dets tilhængere – historisk konkret og politisk sociologisk detaljeret; det andet drejer sig om Danmarks nyeste politiske historie – generelt fortolket; det tredje om en abstrakt størrelse kaldet radikalsocialisme og de metodologisk farefulde forsøg på at forklare dens tiltrækningskraft (*appeal*). Forfatteren skriver, at bogen »fokuserer« på det tredje problemfelt, og det passer for så vidt emnerne er således sammenvævet, at hypoteseafprøvningen styrer de konkrete statistiske analyser af SFs tilhængere, og leverer hovedtemaet til den histori-

ske redegørelse og fortolkning. De tre emnefeltet byder dog på forskellige slags metodiske problemer, og i det følgende vil jeg adskille dem med henblik på min vurdering af bogens resultater, som strækker sig fra de ypperlige (konkret om SF og dets tilhængere) til de spændende provokerende (mere generelt om Danmarks historie) til de yderst problematiske (abstrakt om radikalsocialismens tiltrækningskraft).

John Logue er amerikansk politolog. Han har tilbragt lange perioder i Skandinavien, hovedsagelig i Danmark, sidst som professor i samfundsvidenskaberne ved Roskilde Universitetscenter, indtil han i 1983 vendte tilbage til en tidligere stilling ved Kent State University i Ohio i U.S.A. Han har tidligere bidraget til skandinavisk samfundsforskning med publikationer om velfærdsstaten og »Social-Demokratens« dækning af internationale forhold.¹⁾ Den foreliggende bog er en omarbejdet, udvidet og til 1981 ajourført udgave af hans doktordisputats i politisk videnskab på Princeton University i 1976. Det faktum, at bogen er vokset ud af en amerikansk politologisk doktordisputats er muligvis nøglen til forståelsen af centrale problemstillinger og metodiske tilgange, som jeg vil vende tilbage til.

Socialistisk Folkeparti behandles direkte i fire kapitler, som beskæftiger sig med henholdsvis den danske venstrefløjs historie og partiets opståen, (kap. 3), dets ideologi, organisationsform, strategi og videre udvikling (kap. 4), dets vælgeres sociale profil og holdninger sammenlignet med andre partiers (kap. 6), samt partimedlemmernes og især aktivisternes sociale baggrund og holdninger (kap. 7). De første kapitler dækker kendt terræn: splittelsen i DKP i slutningen af 50'erne, SFs fremkomst som »en dansk vej« til socialismen, dets anti-bureaukratiske ideologi og søgen efter en ny decentralistisk organisationsform og en ny parlamentarisk strategi samt de heraf følgende interne brydninger og spaltninger. Skønt Logue har suppleret de kendte kilder med personlige samtaler med både nøglefigurer og menige aktivister, er det ikke på det primære kildeforskningsområde, hans alsidige historiske skildring udmærker sig. Det er snarere hans sikre overblik og meget præcise sammenkædning af de mange forskellige aspekter, som er relevante for en afrundet forståelse af SFs historie. Ledetråden, som binder en ellers

¹ Eric S. Einhorn & John Logue: Welfare States in Hard Times. Denmark and Sweden in the 1970's. Kent, Ohio, Kent Popular Press, 1980, Gerd Callesen & John Logue: Social-Demokraten and Internationalism. The Copenhagen Social Democratic Newspaper's Coverage of International Labor Affairs, 1871-1958. University of Gothenburg, Department of History, Research Section Post War History, Publication no. 8. Kent, Ohio, Kent Popular Press, 1979.

stærkt systematiseret og analyserende fremstilling sammen, er den indbyggede spænding mellem SFs forsøg på gennem parlamentariske kompromisser at presse Socialdemokratiet til reformer med socialistisk perspektiv og bestræbelserne på samtidigt at bevare en græsrodsdemokratisk organisationsform, lidet egnet til disciplineret opbakning.

Til behandling af SFs vælgere må Logue nøjes med forhåndenværende data indsamlede af Gallup Institutet og andre professionelle firmaer samt danske politologers publicerede undersøgelser, men materialet bruges på en ny og opfindsom måde. Meningsmålinger om de danske partier udgør et meget uensartet datagrundlag, spinkelt for 50'erne og begyndelsen af 60'erne, fyldigere men meget broget i tiden derefter. En kortlægning og analyse af de sociale og holdningsmæssige variable hos de mindre partiers vælgere støder som bekendt på uovervindelige repræsentativitetsproblemer i et givet *sample*, så snart en differentiering i undergrupper efter kombinerede variable finder sted. Gængs praksis er at slå de små venstrefløjpartier sammen til en talmæssigt større gruppe eller at driste sig ud i konstateringer på et yderst spinkelt grundlag. Logue kritiserer den sidstnævnte metode og kan ikke bruge den første. I stedet forsøger han at løse problemet ved at slå Gallups kontinuerlige *samplers* sammen til meget store *kumulative* udsnit af vælgerbefolkningen (helt op til 20.000), hvor de findifferentierede grupper er store nok til at bevare en rimelig repræsentivitet. Metoden har sine begrænsninger, men Logue tager de fornødne forbehold, og hans løsning forekommer både rimelig og hensigtsmæssig. Det store materiale er anvendt kyndigt og kritisk i en systematisk beskrivelse af SDs, DKPs og SFs vælgere fra begyndelsen af 60'erne til midt i 70'erne efter alder, uddannelse, stilling og indkomst – og for den senere del af perioden også VS' vælgere. På lignende måde skildres partitilhængernes »subjektive karakteristika« gennem en systematisk analyse af deres klassesilhørsbevidsthed og holdning til nationalisering, økonomisk statsintervention, social politik, økonomisk lighed, medbestemmelse på arbejdspladsen, parlamentarisk samarbejde, udenrigs- og sikkerhedspolitik, samt diverse mål for tolerance, autoritetstro og politisk viden. Denne næsten leksikalske opsamling af data er forsynet med overskuelige tabeller og figurer – som bogen i øvrigt, og tekniske diskussioner af statistiske problemer får deres rimelige og til tider rigelige plads. Men forfatteren kan også skære igennem med præcise og afbalancerede fortolkninger af statistiske tendenser, og ud af de tørre tal er han i stand til at trække særdeles konkrete beskrivelser, f.eks. en yderst levende skildring af SDs, SFs og DKPs »gennemsnitsvælger« i 1961 og 1977 (s. 181 f.). Logues fremstilling af disse »profiler« er i øvrigt kendetegnende for hele hans måde at karakterisere SFs vælgertilslutning, nemlig i

sammenligning med andre partiers; og dette udgør utvivlsomt en stor styrke i hans fremstilling.

Mens Logue i behandlingen af SFs vælgere måtte ty til en opfindsom anvendelse af de forhåndenværende søms princip, er datagrundlaget for analyser af partiets medlemmer og aktivister tilvejebragt gennem hans egen undersøgelse hos de stemmeberettigede delegerede til partiets kongres i 1974 (som et repræsentativt udsnit af aktivisterne) og næsten samtidigt hos menige medlemmer i ti udvalgte lokalafdelinger. 88% af de 210 delegerede besvarede hans spørgeskema, og en halv snes lod sig interviewe i dybden. Repræsentativitetsproblemet er mere kompliceret med hensyn til de menige medlemmer, hvor svarprocenterne varierede fra 20% til 97% i de forskellige afdelinger med et gennemsnit på 53% af de 673 potentielle svarpersoner. Men Logue har udnyttet andre kilder til kontrol af de sociale variabler og udviser den fornødne forsigtighed. Spørgeskemaet, der er gengivet i sin helhed sammen med svarprocenterne for begge grupper under ét, er på mange måder usædvanligt godt gennemtænkt og velkonstrueret, og forfatterens analyser giver et yderst interessant billede af de adspurgtes sociale baggrund og ideologiske holdninger. Denne undersøgelse er mig bekendt uden sidestykke i studier af danske politiske partier, da de få og mindre ambitiøse analyser, som andre partier vist nok har ladet foretage udelukkende til intern brug, er forblevet upubliceret.

Danmarks socio-politiske historie er behandlet mest direkte i et kort kapitel med titlen »Dansk økonomi og politik for begyndere« og et kapitel om fagforeningspolitik (hhv. kap. 2 og 5). I indledningen til et afsnit om den danske styreform tilråder forfatteren viderekomne at springe de efterfølgende »few basic facts« over. Det vil jeg til gengæld bestemt fraråde! Det er måske netop viderekomne, som vil få mest gavn af at se puslespillets mange brikker sat sammen i et koncist og skarpt billede af det danske socio-politiske systems udvikling og historiske karakteristika. Logues fortolkning af nyere dansk historie er bygget op omkring udviklingen af, hvad han kalder »den socialdemokratiske stat«, som hviler på en bred konsensus skabt af Socialdemokratiet og de gamle borgerlige partier gennem »et kompromis, som hverken blev forhandlet eller kundgjort« (s. 41, jfr. s. 292). En slags stiltiende forståelse om opbygningen af en velfærdsstat på grundlag af en statsinterventionistisk vækstøkonomi, som ofrede en mere ligelig fordeling af kagen for en stadig større kage. Ifølge Logue er det netop denne velfærdsstatspolitik, som gennem forandringer i den sociale og politiske struktur har skabt SFs sociale basis: et bredt lag af materielt forholdsvis velstillede mennesker, der dog har bevaret eller tilegnet sig arbejderklassens traditionelle socialdemokratiske lighedsidea-

ler, som nu vendes imod det industrielle systems og den socialdemokratiske stats umyndiggørende bureaukrati. Logue kan »fortælle« historie, men hans samfunds- såvel som hans partihistorie er hovedsageligt opsummerende og analyserende snarere end episodisk. Det er de lange linier og vendepunkter, som har hans interesse. Og der er givetvis noget storslået provokerende i hans hovedtema, en snert af Nemesis og måske en smule Marx med Webersk fortegn: den gavmilde bureaukratiske stat avler sine velernærede modstandere.

Efterprøvningen af hypoteserne om radikalsocialismens tiltrækningskraft er bogens tredje emnefelt – og det mest problemfyldte. Ud fra den samfundsvidenskabelige litteraturs forskellige forsøg på at besvare spørgsmålet: »Hvorfor støtte radikalsocialistiske partier«, finder Logue frem til tre hovedkategorier af forklaringer alt efter, om tilslutningen tilskrives rationelle motiver, irrationelle (psykologiske) behov eller kulturel påvirkning. De mere specifikke forklaringstyper udkrystalliseres i otte nærmere præciserede operationelle hypoteser i form af statistiske forventninger til en række sociale og holdningsmæssige variabler. Metoden går konkret ud på at vurdere, hvorvidt talmaterialet om SFs vælgere, partimedlemmer og aktivister bekræfter, sandsynliggør, usandsynliggør eller udelukker de forskellige hypoteser. Uden at komme ind på de enkelte hypotesers mere detaljerede udformning, kan man forenkelt sige, at tallene ifølge Logues analyser udelukker, at SFs tilhængere er materielt dårligt stillede, rodløse ofre for en industrialiseringsproces, udelukkende industriarbejdere, enfoldige, autoritetstro, geografisk isole-rede, middelklasseneurotikere og idealistiske intellektuelle. Da disse karakteristika indgår som væsentlige variabler i en række af de opstillede hypoteser, slutter Logue at de pågældende hypoteser må afvises som *uforenelige* med de statistiske data om SFs tilhængere, vælgere såvel som partimedlemmer og aktivister. Tilbage er hovedsagelig kun to hypoteser, som forfatteren kalder »postvelfærd« og »kulturarv«.

Postvelfærd-hypotesen går i al korthed ud på, at radikalsocialismen tiltrækker grupper, hvis krav om materiel velfærd er tilstrækkelig opfyldt til at vige pladsen for et krav om større medbestemmelse som et mål i sig selv, et krav om lighed i *the distribution of authority* (s. 12). I sin operationelle omformulering forudsiger hypotesen, at man vil finde en stærk korrelation mellem radikale socialister og variable, som identificerer grupper med alle de følgende tre karakteristika: 1) deres materielle behov er tilstrækkeligt dækket til at vige plads for en højere prioritering af andre mål; 2) de indtager en underordnet plads i samfundets forskellige hierarkier; 3) deres holdninger er stærkt egalitære. Man vil derfor, stadig ifølge Logue, forvente at finde disse grupper fortrinsvis blandt velstillede

arbejdere og lavere funktionærer, ikke mindst i den offentlige sociale sektor, såsom lærere og socialrådgivere. Deres egalitære holdning kan forventes at stamme fra deres eller deres forældres tilhørsforhold til arbejderklassen (kulturarv-hypotesen); den kan også stamme fra en politisk socialisering hos ikke-arbejderforældre, som har støttet et arbejderparti, eller den kan blot stamme fra oplevelsen af modsætningen mellem velfærdsstatens virkelighed og velfærdsstatens egalitære etos, som man er blevet socialiseret i (en supplerende version af kulturarv-hypotesen). Skønt tendensen i Logues analyser og hele hans argumentation klart går ud på at tildele »postvelfærd« vindertitlen i hypotesekonkurrencen (med »kulturarv« på en hæderlig andenplads), præciserer han for vælgerens vedkommende, at hypoteserne blot er *forenelige* med datagrundlaget; og for partimedlemmernes og aktivisters vedkommende, at de *delvis* bekræftes. Når det kommer til stykket, er disse mere præcise formuleringer meget forsigtige. Men hvis ingen af hypoteserne kan bekræftes for SFs vælgeres vedkommende, er der intet tilbage af SF som *crucial case* i forklaringen af radikalsocialismens *appeal*. For det er jo netop vælgerskarens betydelige størrelse, der ifølge Logue ligger til grund for partiets betydning i et bredere perspektiv. Og selv om Logue fuldt tilfredsstillende havde forklaret radikalsocialismens *appeal* hos partiets medlemmer og aktivister (hvad han ikke har), ville det være uden relevans i denne sammenhæng, da det er velkendt (og fremhævet af Logue selv), at vælgerne ikke nødvendigvis afspejler aktivisters og partimedlemmernes sociale baggrund og holdninger. For SFs vedkommende er det endog usædvanligt problematisk, da partimedlemmerne gennemgående har udgjort mindre end 4% af vælgerne, og aktivisterne ifølge Logues skøn mindre end 10% af medlemmerne.

Logues forsigtighed med hensyn til vælgerne er begrundet alene ud fra den betragtning, at de meningsmålinger, han måtte nøjes med, ikke indeholder variable, som hans definition af radikalsocialismen kræver. (Strengt taget definerer Logue ikke radikalsocialismen, men radikale socialister. Men nu kan den ellers metodologisk vigtige forskel mellem, hvad der tiltrækker, og hvem der tiltrækkes, være ligegyldig). »Hvad de radikale (socialister) forlanger«, skriver forfatteren, »er hurtig, fundamental og uigenkaldelig forandring, som i løbet af en kort periode resulterer i en revolutionær omformning af samfundet, selv om forandringen finder sted i strid med ønsket hos en betydelig del (*substantial segment*) af befolkningen« (Logues fremhævelse s. xx). Mennesker med en sådant defineret politisk bevidsthed er simpelt hen ikke til at finde i de anvendte vælgerundersøgelser. Hvad man ikke kan identificere, kan man naturligvis ikke forklare; og man kan heller ikke afkræfte nogen forklaring. Man kan kun sige, at det

er ærgerligt, at vælgerundersøgelserne ikke var interesseret i radikalsocialismen, således som Logue definerer den. Men det er heller ikke muligt at finde radikale socialister i Logues egen undersøgelse af partimedlemmer og aktivister! Han spørger om mange ting, som har med socialismen og nærdemokrati at gøre, og svarene giver et billede af SFere, som er tæt på Logues »postvelfærdhypotese«. Men de er slet ikke radikale i den forstand, at de forlanger forandringer på trods af en betydelig del af befolkningen; de blev ikke spurgt om og har ikke svaret på, hvor hurtigt det skal gå, og hvor uigenkaldeligt det skal være. Enkelte spørgsmål kommer indirekte tæt på (nr. 8 og 9, s. 322f.), men svarene tyder snarere på manglende radikalisme ifølge Logues definition.

I praksis identificeres radikale socialister gennem partitilhørsforhold, selv om Logue i princippet tager afstand fra »den velkendte manikæiske dikotomi mellem socialdemokrater og kommunister, (som) er praktisk taget uden værdi som analytisk model i dag«, da forskellen mellem moderate og radikale socialister går både gennem partier og på tværs af partier (s. xx). Logue er altså ikke konsekvent. Faktisk betegner han på forhånd ikke alene SF, men også DKP og VS som radikalsocialistiske partier, mens SD svarer til hans moderate socialister. Men hvis det er tilfældet, er det ikke berettiget at afprøve hypoteserne om radikalsocialismens tiltrækning udelukkende på SF-tilhængere, selv om det ellers lod sig gøre. Det korte af det lange er, at hovedproblemstillingen, som foregives at fokusere på *explaining the appeal of radical socialism*, reelt kun tjener til at afdække et yderst interessant billede af SFs tilhængere. Det er selvfølgelig ikke så lidt, men den abstrakte radikalsocialisme og dens tiltrækningskraft forbliver uforklaret.

Logues overordnede problemstilling forekommer mig i det hele taget problematisk. Dens rødder kan spores tilbage til den patologiske sociologi, som efter den anden verdenskrig søgte en forklaring på nazismens tiltrækningskraft, og dernæst på kommunismens – især i U.S.A. i 50'erne, hvor den kolde krig direkte og indirekte affødte en bølge af midtsøgende tænkning blandt intellektuelle, som naturligt nok fandt »afvigende adfærd« til højre og til venstre et interessant og betryggende undersøgelsesobjekt. Det ejendommelige er, at Logue fortsætter denne tradition uden at dele dens ideologiske forudsætninger. Måske har det noget at gøre med, hvad man forventede af en doktordisputats i political science midt i 70'erne. I så fald kan man ikke sige andet, end at han har hævnnet sig på traditionens ideologiske oprindelse, da han tydeligvis ikke betragter radikalsocialismen som en patologisk tilstand. Tværtimod bestræber han sig på at fremhæve det positive perspektiv i den nærdemokratiske forklaring på radikalsocialismens tiltrækningskraft. Hans ideologiske

inspiration er ikke hentet fra den kolde krig, men snarere fra *The New Politics* med dens tilsnit af populismen.

På trods af, at den overordnede problemstilling og metodologi er yderst problematiske, er der et bredt og relevant perspektiv gemt i Logues postvelfærd-hypotese, som han i den sidste del af bogen fører videre i skandinavisk og europæisk sammenhæng. Og betragtet ud fra, hvad der reelt er det væsentligste i bogen, et samfundsvidenskabeligt bidrag til dansk partihistorie, er Logues arbejde om SF et imponerende og vægtigt værk, som gerne må danne skole i anvendelse af politisk sociologi med historisk perspektiv og partihistorie med solidt politologisk grundlag. Kombinationen er ikke helt almindelig.

Michael Wolfe